

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

ПОЛІЩУК Валерія Юріївна

УДК 339.9:338.439

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**“Міжнародний інституційний механізм в сфері продовольчої безпеки:
релевантність Цілям сталого розвитку”**

за ОПІ “Міжнародні економічні відносини” спец. 292 “Міжнародні економічні відносини”
галузі знань 29 “Міжнародні відносини”

Подається на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

_____ Поліщук В. Ю.

Керівник роботи
д-р екон. наук, професор
Зінчук Т.О.

Анотація

Поліщук В. Ю. Міжнародний інституційний механізм в сфері продовольчої безпеки: релевантність Цілям сталого розвитку - Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) освітнього ступеня за ОПП “Міжнародні економічні відносини” галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини». – Поліський національний університет, Житомир, 2026.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні основи та практичне функціонування міжнародного інституційного механізму забезпечення продовольчої безпеки в контексті Цілей сталого розвитку. Проаналізовано ключові індикатори глобальної продовольчої безпеки, рівень недоїдання й втрати продовольства. Визначено роль міжнародних організацій у формуванні глобальної політики продовольчої безпеки. На прикладі діяльності Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової адміністрації розглянуто особливості формування і функціонування регіонального інституційного механізму продовольчої безпеки. Виявлено напрями експортної товарної орієнтації суб’єктів господарювання та проведено аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі. Обґрунтовано необхідність посилення інноваційної та інвестиційної складових для підвищення ефективності міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки.

Ключові слова: аграрна продукція, інституції, інституційний механізм, зовнішня торгівля, сталий розвиток, продовольча безпека, Цілі сталого розвитку, міжнародні організації, інновації.

Abstract

Polishchuk, V. Y. International institutional mechanisms in the field of food security: relevance to the Sustainable Development Goals – Qualification thesis (manuscript).

Qualification thesis for the award of a first (bachelor’s) degree under the study programme “International Economic Relations” in the field of knowledge 29 “International Relations”, specialisation 292 “International Economic Relations”. – Polissia National University, Zhytomyr, 2026.

This thesis examines the theoretical foundations and practical functioning of the international institutional framework for ensuring food security in the context of the Sustainable Development Goals. It analyses key indicators of global food security, levels of undernutrition and food loss. The role of international organisations in shaping global food security policy is identified. Using the example of the activities of the Department of Agro-Industrial Development and Economic Policy of the Zhytomyr Regional Military Administration, the paper examines the specific features of the formation and functioning of the regional

institutional mechanism for food security. It identifies the export-oriented commodity focus of economic entities and analyses the commodity structure of foreign trade. The necessity of strengthening the innovation and investment components to enhance the effectiveness of the international institutional mechanism in the field of food security is substantiated.

Keywords: agricultural products, institutions, institutional mechanism, foreign trade, sustainable development, food security, Sustainable Development Goals, international organizations, innovation.

Зміст

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	8
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	19
2.1. Цілі сталого розвитку як основні індикатори продовольчої безпеки.....	19
2.2. Інноваційні засади розвитку аграрного сектору для досягнення Цілей сталого розвитку.....	26
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....	35
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	43
ДОДАТКИ.....	48

Вступ

Проблема продовольчої безпеки належить до числа найважливіших глобальних викликів сучасності, оскільки безпосередньо впливає на соціально-економічну стабільність держав, рівень добробуту населення та перспективи сталого розвитку. В умовах зростання чисельності населення світу, зміни клімату, воєнних конфліктів, порушення логістичних ланцюгів постачання та нестабільності світових аграрних ринків особливого значення набуває ефективність міжнародного інституційного механізму забезпечення продовольчої безпеки. Важливу роль у вирішенні зазначених проблем відіграють міжнародні організації, міждержавні інституції та нормативно-правові механізми, діяльність яких спрямована на досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) ООН, зокрема Цілі 2 «Подолання голоду». Для України актуальність дослідження посилюється її вагомою роллю на світовому аграрному ринку та необхідністю забезпечення стійкості національної продовольчої системи в умовах воєнного стану. У зв'язку з цим дослідження міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки та його релевантності ЦСР набуває особливої наукової та практичної значущості.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування ролі міжнародного інституційного механізму у забезпеченні продовольчої безпеки та визначення його релевантності Цілям ЦСР в умовах сучасних глобальних викликів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- обґрунтувати теоретичні засади функціонування міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки;
- визначити зміст та складові міжнародного інституційного механізму;
- проаналізувати особливості функціонування міжнародного інституційного механізму та його основні функції;
- оцінити сучасний стан глобальної продовольчої безпеки в контексті досягнення ЦСР;

– виявити ключові індикатори ЦСР, пов'язані із забезпеченням продовольчої безпеки;

– визначити напрями інноваційного розвитку аграрного сектору у досягненні ЦСР.

Об'єктом дослідження є процес функціонування міжнародного інституційного механізму у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та практичні аспекти функціонування міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки в контексті досягнення ЦСР.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Метод наукового узагальнення та системного аналізу застосовано для розкриття сутності міжнародного інституційного механізму та його складових. Історичний метод використано для дослідження еволюції формування інституцій у сфері продовольчої безпеки. Методи аналізу та синтезу дали змогу оцінити особливості функціонування інституційного механізму та його роль у реалізації ЦСР. Статистичний та графічний методи використано під час аналізу показників продовольчої безпеки, індикаторів ЦСР та інноваційного розвитку аграрного сектору. Порівняльний метод застосовано для оцінки позицій окремих держав у міжнародних рейтингах сталого розвитку та інноваційності.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Д. Норта, Ю. Ущатовського, В. Чернеги, Л. Шаталової, О. Мельниченка, N. Mckeon, J. Candell та J. Eijking. Для проведення аналітичної частини роботи використано статистичні та аналітичні матеріали Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), звіти Sustainable Development Report, European Innovation Scoreboard, офіційні документи Організації Об'єднаних Націй, а також інформаційні матеріали Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики

Житомирської обласної військової адміністрації та Головного управління статистики у Житомирській області.

Результати дослідження апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема:

1. Поліщук В. Ю. ООН як міжнародна інституція: роль у досягненні продовольчої безпеки. Міжнародні бізнес-технології в умовах змін глобальних правил гри у XXI ст. : збірник матеріалів XI науково-практичної студентської конференції (м. Житомир, 20 листопада 2025 року). Житомир : Поліський національний університет, 2025. С. 129-132 (Додаток А).

2. Поліщук В. Ю. Основні складові міжнародного інституційного механізму забезпечення продовольчої безпеки в контексті Цілей сталого розвитку. Студентські наукові читання - 2025 : матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету (м. Житомир, 27 листопада 2025 року). Житомир : Поліський національний університет, 2025. С. 212-214 (Додаток Б).

3. Поліщук В. Ю. Економічна дипломатія як пріоритет досягнення Цілей сталого розвитку. Мирівідбудова та глобальне економічне зростання: фокус дипломатії: збірник матеріалів IX науково-практичної студентської конференції (м. Житомир, листопад 2023 року). Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 161-163 (Додаток В).

Структура та обсяг роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У роботі міститься 10 рисунків, 4 таблиці, основний зміст викладений на 39 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

З розвитком інтенсивних процесів глобалізації світ зазнає стрімких змін, які диктують нові правила гри на міжнародній арені. У цих умовах стає очевидним, що традиційних міждержавних зусиль недостатньо для вирішення комплексних викликів сучасності, а тому на перший план виходить ефективність функціонування міжнародних інституційних механізмів. Вони забезпечують системну координацію дій держав, формують спільні правила поведінки на глобальному рівні та створюють стійкі платформи для багатосторонньої співпраці. Міжнародний інституційний механізм сприяє узгодженню національних інтересів, мінімізації конфліктів і виробленню колективних рішень стосовно питань, що мають транскордонний характер.

Підхід Д. Норта дозволяє розглянути інституції як на своєрідний каркас міжнародних відносин, визначаючи їх як «правила гри» у суспільстві, що складаються з формальних правил (законів, конституцій) та неформальних обмежень (звичаїв, традицій), а також механізмів, що забезпечують їх виконання [6, с. 11]. Таким чином, інституція - це цілісна система правових норм, усталених практик та процедур контролю, яка структурує відносини між міжнародними акторами, забезпечуючи прогнозованість їхньої поведінки та стабільність глобального порядку.

Водночас, дослідник Ю. Ущаровський акцентує на динамічному аспекті, розглядаючи інституції не як стійкі об'єкти, а як елементи інституційного середовища, що перебувають у процесі постійної трансформації [10]. Інституції еволюціонують під впливом зовнішніх викликів, внутрішніх протиріч та змін у балансі інтересів суб'єктів, що зумовлює необхідність їхньої адаптації. Особливого значення цей погляд набуває при аналізі міжнародних інституційних механізмів, оскільки вони

постійно адаптуються до нових глобальних реалій - від геополітичних потрясінь до технологічних змін і екологічних криз.

Інституційний механізм являє собою злагоджену систему, яка об'єднує різні інституції, правила та інструменти контролю за їх дотриманням. Він виступає ланкою, що перетворює теоретичні норми на реальні кроки, допомагає учасникам узгоджувати свої інтереси та забезпечує виконання стратегічних завдань у міжнародному просторі. На відміну від окремих інституцій, які можуть бути статичними, механізм зосереджений на самому процесі взаємодії: він демонструє, як закони та організації взаємодіють як єдина система для реалізації поставлених цілей.

Комплексний характер міжнародного інституційного механізму продемонстрований авторами В. Чернегою, Л. Шаталовою та О. Мельниченко, де він визначений як сукупність міжнародно-правових засобів, способів і форм, взаємодія яких забезпечує впорядкування міжнародних відносин між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права [11]. На думку дослідників, механізм охоплює не лише систему норм і договорів, але й інституції, процедури реалізації рішень, механізми контролю та міжнародну правову культуру, що забезпечує ефективне функціонування міжнародної системи загалом. У контексті продовольчої безпеки інституційний механізм забезпечує координацію міжнародних зусиль щодо подолання голоду, стабілізації продовольчих ринків, підтримки сільськогосподарського розвитку та реагування на глобальні продовольчі кризи.

Історичне становлення інституційного механізму нерозривно пов'язане з еволюцією системи міжнародних відносин та прогресуючим ускладненням форм і характеру взаємодії між суверенними державами. На ранніх етапах розвитку міжнародної співпраці вона носила переважно епізодичний та ситуативний характер, базуючись здебільшого на двосторонніх угодах, спрямованих на розв'язання конкретних завдань. За таких умов відсутність

постійно діючих координаційних структур суттєво обмежувала можливості щодо вироблення ефективних колективних механізмів реагування на кризи.

Поглиблення економічної взаємозалежності у XIX ст. стала передумовою розвитку постійно діючих міжнародних інституцій. Активізація міжнародного обміну товарами, розвиток залізничного сполучення, телеграфу та поштового зв'язку продемонстрували неефективність системи, що базувалася виключно на двосторонніх угодах між державами. Очевидно у сфері міжнародного поштового обміну кожна країна була змушена укладати окремі договори з іншими державами, що призводило до складності тарифних систем, різних правил пересилання та значних труднощів у міжнародній комунікації [14].

У відповідь на ці виклики починають формуватися перші міжнародні адміністративні союзи, які стали прообразом сучасних міжнародних організацій. Однією з перших таких структур стала Міжнародна спілка електрозв'язку, створена у 1865 р. з метою уніфікації правил міжнародного телеграфного зв'язку та координації технічних стандартів між державами [35]. Діяльність такого виду союзу започаткувала практику багатостороннього регулювання міжнародних відносин через постійно діючі організаційні структури. Історичний етап заклав фундамент подальшого розвитку сучасної системи інституцій та глобального управління.

Після Першої світової війни міжнародна спільнота вперше здійснила спробу створення універсального механізму підтримання міжнародного порядку шляхом заснування Ліги Націй. Хоча її діяльність виявилася недостатньо ефективною, саме ця спроба розпочала важливий крок у розвитку багатостороннього інституційного регулювання, оскільки продемонструвала необхідність постійної координації держав у межах єдиної міжнародної системи [36].

Кардинальна трансформація міжнародного інституційного механізму відбулася після Другої світової війни. Масштабні людські втрати, економічна руйнація та необхідність запобігання новим глобальним конфліктам сприяли

формуванню принципово нової моделі міжнародного управління, заснованої на багатосторонності. Створена у 1945 р. Організація Об'єднаних Націй (ООН) стала основою сучасної системи міжнародних інституцій, яка об'єднала політичні, економічні, соціальні та гуманітарні напрями міжнародної взаємодії [34].

Умови повоєнної економічної кризи, дефіциту продовольства та необхідності відновлення аграрного виробництва зумовили поступове включення продовольчої проблематики до порядку денного міжнародних організацій. Відтак саме у післявоєнний період починається формування міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки. Разом із ООН було створено структуру, яка відповідала за підвищення продуктивності сільського господарства, покращення умов життя населення та забезпечення стабільного доступу до продовольства – Продовольчу та сільськогосподарську організацію (ФАО) [12]. У зв'язку з цим міжнародні інституції концентрували увагу переважно на розвитку аграрного сектору, модернізації технологій виробництва та нарощуванні світових продовольчих резервів.

Проблема продовольчої безпеки не обмежується лише фізичною наявністю продовольства. Світові продовольчі кризи 1970-х років, зростання економічної нерівності, демографічний вибух і посилення залежності держав від глобальних ринків продемонстрували необхідність переосмислення підходів до управління цією сферою. Еволюційним рушієм відбулося проведення у 1974 р. Першої світової продовольчої конференції у Римі, у рамках якої міжнародна спільнота вперше офіційно визнала продовольчу безпеку глобальною проблемою, що потребує скоординованої багатосторонньої політики [18]. У подальшому концепція продовольчої безпеки зазнавала розширення: якщо спочатку вона асоціювалася переважно із забезпеченням достатніх обсягів продовольства, то згодом до неї були включені питання доступності, якості, стабільності постачання та права людини на харчування.

Інституційний механізм функціонує як багаторівнева система управління, що здійснюється через взаємодію національного, регіонального та глобального рівнів. Кожен із них виконує окремі функції, однак ефективність діяльності залежить саме від координації та контролю (рис. 1.1). Взаємодія між рівнями сприяє узгодженню міжнародних норм й засобів реалізації, що забезпечує цілісність функціонування інституційного механізму.

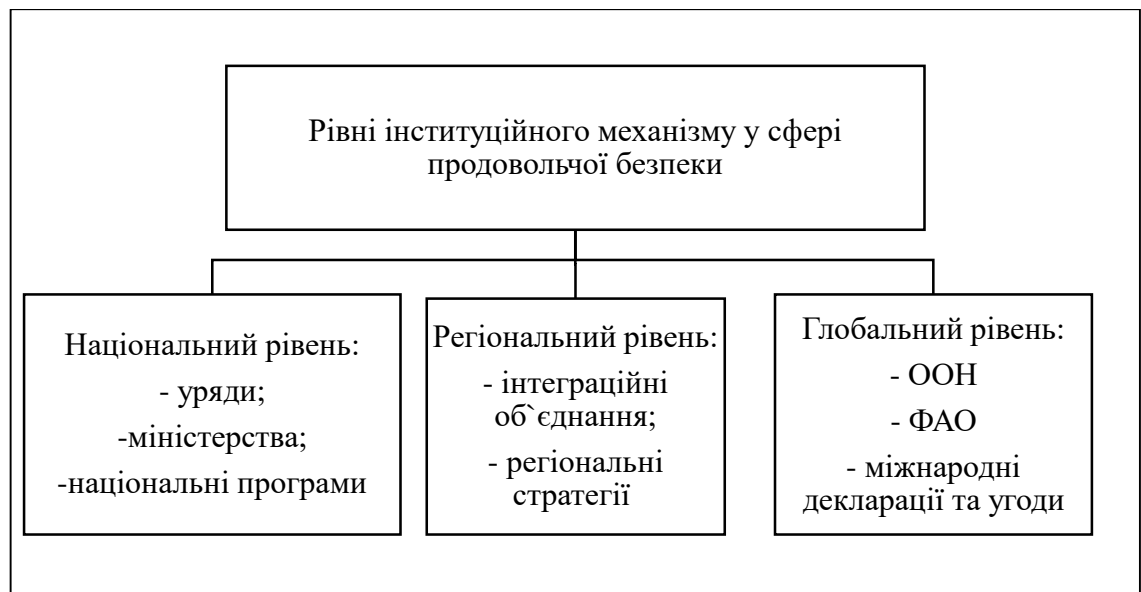

Рис. 1.1 Рівні інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки

Джерело: за даними [33].

Національний рівень охоплює діяльність державних органів, профільних міністерств, національних стратегій та програм, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки населення. Саме держави несуть основну відповідальність за формування внутрішньої аграрної, соціальної та економічної політики, а також за імплементацію міжнародних зобов'язань у національне законодавство. Всесвітній продовольчий саміт у Римській декларації 1996-го р. підкреслює, що кожна держава повинна розробляти власну стратегію забезпечення продовольчої безпеки відповідно до своїх ресурсів та можливостей [43]. Крім того, держави мають забезпечувати

координацію діяльності між різними інституціями та секторами економіки для досягнення комплексного підходу до реалізації продовольчої політики.

Прикладом реалізації національного рівня інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки є формування відповідної державної політики України. Одним із ключових документів є Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», а також положення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 р., що визначають основні напрями державної політики щодо розвитку аграрного виробництва, підтримки продовольчої незалежності держави та інтеграції міжнародних стандартів у національну систему регулювання [8, 9]. Водночас Україна адаптує внутрішню політику відповідно до міжнародних зобов'язань, рекомендацій ФАО та положень ЦСР ООН, що свідчить про взаємозв'язок національного та глобального рівнів міжнародного інституційного механізму.

Регіональний рівень представлений діяльністю інтеграційних об'єднань, які координують співпрацю держав у межах певного географічного простору. Регіональні механізми сприяють гармонізації політики держав, створенню спільних програм реагування на продовольчі кризи, координації торгівлі та розвитку сільського господарства. Одним із найбільш розвинених прикладів регіонального інституційного регулювання у сфері продовольчої безпеки є Common Agricultural Policy (Спільна аграрна політика) Європейського Союзу (САП ЄС). У межах цієї політики здійснюється координація аграрного виробництва, регулювання продовольчих ринків, підтримка фермерських господарств та забезпечення стабільності постачання продовольства в країнах-членах ЄС [17]. САП ЄС демонструє практичну реалізацію багаторівневого інституційного управління, де регіональні інституції виконують координаційну, регулятивну та фінансову функції.

Глобальний рівень охоплює діяльність універсальних міжнародних організацій та багатосторонніх інституцій, які формують загальні принципи,

норми та напрями міжнародної політики у сфері продовольчої безпеки. Ключову роль на цьому рівні відіграють ООН, ФАО, Всесвітня продовольча програма, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку та інші міжнародні структури. Вони забезпечують координацію міжнародних дій, моніторинг глобальної продовольчої ситуації, надання гуманітарної допомоги та розробку міжнародних нормативних документів.

Багаторівневий характер інституційного механізму був закріплений у низці міжнародних документів. Крім згаданої Римської декларації щодо світової продовольчої безпеки та Плану дій Всесвітнього продовольчого саміту існує збірник пропозицій Добровільних керівних принципів щодо сприяння поступовій реалізації права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої безпеки, що визначає механізми взаємодії держав, міжнародних організацій та інших учасників у процесі реалізації права на достатнє харчування [28]. Особливістю документа є його комплексний характер, адже він охоплює питання державного управління, доступу до ресурсів, боротьби з бідністю, розвитку сільського господарства, продовольчої допомоги та забезпечення соціального захисту населення.

На відміну від багатьох інших сфер міжнародного співробітництва, продовольча безпека охоплює одночасно економічний, соціальний, гуманітарний, екологічний та політичний виміри, що зумовлює необхідність координації діяльності широкого кола міжнародних акторів. Ефективне функціонування міжнародного інституційного механізму у цій сфері потребує постійної взаємодії між державами, міжнародними організаціями, фінансовими інституціями, регіональними об'єднаннями, приватним сектором та громадянським суспільством.

Специфіка функціонування міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки проявляється насамперед у його превентивному характері. Його діяльність спрямована не лише на подолання наслідків продовольчих криз, але й на формування довгострокових умов для стабільного функціонування глобальних продовольчих систем. У цьому

контексті міжнародні інституції здійснюють координацію політики держав щодо розвитку сільського господарства, підтримки продовольчого виробництва, забезпечення стійкості аграрних ринків та підвищення рівня доступності продовольства для населення.

Функції міжнародного інституційного механізму реалізуються у діяльності міжнародних організацій, зокрема ФАО, яке здійснює координацію міжнародної співпраці, моніторинг продовольчих криз, раннє попередження надзвичайних ситуацій, гуманітарне реагування та підтримку відновлення продовольчих систем (рис. 1.2).

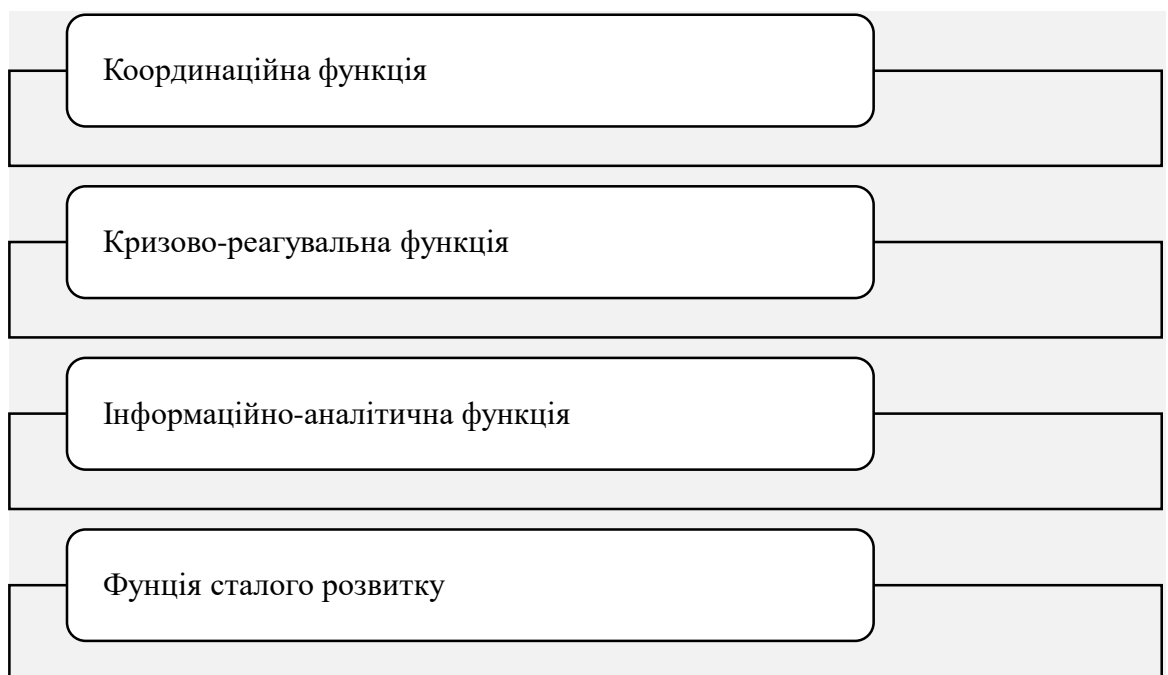

Рис. 1.2 Основні функції інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки

Джерело: за даними [27].

Кожна із зазначених функцій має власне значення та специфіку реалізації, однак їх ефективне функціонування можливе лише за умови комплексної взаємодії між міжнародними інституціями, державами та іншими учасниками глобального управління. Координаційна функція полягає в узгодженні діяльності держав, міжнародних організацій та інших учасників міжнародних відносин у сфері продовольчої безпеки. Її реалізація спрямована на формування спільних підходів до вирішення глобальних

продовольчих проблем, обмін інформацією, координацію міжнародних програм та забезпечення взаємодії між різними рівнями управління. Особливого значення координаційна функція набуває в умовах глобальних криз, коли ефективність реагування залежить від швидкості міжнародної співпраці та узгодженості дій між інституціями.

Підтвердженням важливості координаційної функції є підхід дослідника J. Candel: автор розглядає систему продовольчої безпеки як складну багаторівневу структуру управління, ефективність якої безпосередньо залежить від рівня координації між міжнародними організаціями, державами, регіональними об'єднаннями та іншими учасниками глобального управління. На думку дослідника, саме недостатня узгодженість дій між різними інституціями часто стає однією з ключових причин низької ефективності міжнародної продовольчої політик [15].

Кризово-реагувальна функція спрямована на оперативне реагування у випадку виникнення надзвичайних ситуацій, гуманітарних катастроф, збройних конфліктів або природних лих, які можуть становити загрозу забезпеченню населення продовольством. Реалізація цієї функції передбачає надання гуманітарної допомоги, стабілізацію продовольчих ринків, організацію міжнародних програм підтримки та мобілізацію фінансових і матеріальних ресурсів для подолання наслідків кризових ситуацій. Значення кризово-реагувальної функції підтверджується у праці J. Eijking, опубліковане видавництвом Кембриджського університету. Дослідник на прикладі діяльності Світової продовольчої програми (WFP) аналізує, що в умовах глобальних криз міжнародні організації формують спеціальні механізми швидкого реагування, спрямовані на оперативний моніторинг продовольчих загроз, координацію дій між інституціями та мобілізацію ресурсів для подолання кризових ситуацій [45].

Інформаційно-аналітична функція полягає у здійсненні постійного моніторингу глобальної продовольчої ситуації, зборі статистичних даних, підготовці аналітичних звітів щодо актуальних продовольчих викликів.

Наприклад на офіційних інформаційних платформах ФАО регулярно публікуються аналітичні матеріали, присвячені динаміці продовольчих ринків. Зазначені документи, зокрема, «Глобальний звіт про продовольчі кризи - спільний аналіз для прийняття більш обґрунтованих рішень», містять статистичні дані та прогнози щодо розвитку аграрного сектору, впливу кліматичних змін, природних катастроф і воєнних конфліктів на глобальну продовольчу безпеку [32].

Функція сталого розвитку посідає провідне місце серед функцій міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки. Її значення полягає у формуванні таких умов розвитку, за яких забезпечення населення продовольством поєднується із принципами економічної стабільності, соціальної справедливості та екологічної стійкості. Особливого значення функція сталого розвитку набула після ухвалення ООН «Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 р.», у межах якого ЦСР №2 «Подолання голоду» визначає необхідність ліквідації голоду, забезпечення продовольчої безпеки, покращення харчування, доступу до їжі та сприяння сталому розвитку сільського господарства [46]. Вочевидь, діяльність більшості міжнародних інституцій у сфері продовольчої безпеки безпосередньо пов'язана із реалізацією ЦСР, а питання сталого розвитку розглядається як ключовий елемент міжнародної продовольчої політики.

На думку Н. Мскеон, ефективне функціонування міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки потребує ширшого залучення громадянського суспільства, локальних виробників продовольства, фермерських об'єднань та неурядових організацій до процесу формування й реалізації міжнародної продовольчої політики. Авторка наголошує, що проблема продовольчої безпеки має комплексний характер і не може бути ефективно вирішена виключно на рівні міждержавної взаємодії чи діяльності міжнародних організацій [29]. У зв'язку з цим важливого значення набуває забезпечення відкритості процесу прийняття рішень, врахування інтересів

локальних спільнот та посилення багаторівневої взаємодії між усіма учасниками глобальної продовольчої системи.

Інституційний механізм у сфері продовольчої безпеки є складною багаторівневою системою взаємодії міжнародних організацій, держав, громадянського суспільства та інших учасників глобального управління. Ефективність функціонування оцінюється через низку функцій, які спрямовані на підтримання стабільності глобальної продовольчої системи. Водночас сучасні умови розвитку міжнародних відносин вимагають відкритості процесу прийняття рішень та ширшого залучення суспільства до формування продовольчої політики. Комплексний характер інституційного механізму створює підґрунтя для ефективного забезпечення глобальної продовольчої безпеки відповідно до принципів сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1. Цілі сталого розвитку як основні індикатори продовольчої безпеки

ЦСР виступають не лише стратегічними орієнтирами міжнародної політики, але й важливими індикаторами оцінки стану глобальної продовольчої безпеки для інституційного механізму. У 2015 р. ООН ухвалила Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р. «The 2030 Agenda for Sustainable Development», який визначив 17 ЦСР [40]. Запровадження цілей стало відповіддю інституційного механізму на комплекс сучасних викликів, пов'язаних із подоланням бідності, забезпеченням економічної стабільності, захистом навколишнього середовища та підвищенням рівня соціального добробуту. Світова спільнота продовжує стикатися з низкою викликів, серед яких збройні конфлікти, кліматичні зміни, зростання світових цін на продовольство, порушення логістичних ланцюгів постачання та нерівномірний розподіл продовольчих ресурсів, що посилює ризики виникнення продовольчих криз.

На національному рівні інституційного механізму держави імплементують ЦСР у власні стратегії соціально-економічного розвитку. Реалізація ЦСР на державному рівні дозволяє оцінити ефективність національної політики у сфері подолання голоду, розвитку сталого сільського господарства та забезпечення доступності продовольства для населення. Важливим інструментом оцінки прогресу держав у досягненні ЦСР є щорічний звіт Sustainable Development Report, у межах якого формується глобальний рейтинг країн за Індексом ЦСР (SDG Index) (табл. 2.1.1). Показники SDG Index визначають рівень готовності держав до оцінки результативності національної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки відповідно до принципів сталого розвитку, що вимірюється за

шкалою від 0 до 100 (100 означає досягнення оптимального рівня виконання всіх ЦСР).

Таблиця 2.1.1

Рейтинг результативності країн за реалізацією ЦСР у 2024-2025 рр.

Позиція країни	Країна	Індекс SDG	Позиція країни	Країна	Індекс SDG
2024 р.			2025р.		
1	Фінляндія	86,4	1	Фінляндія	87,0
2	Швеція	85,7	2	Швеція	85,7
3	Данія	85,0	3	Данія	85,3
4	Німеччина	83,4	4	Німеччина	83,7
5	Франція	82,8	5	Франція	83,1
6	Австрія	82,5	6	Австрія	83,0
7	Норвегія	82,2	7	Норвегія	82,7
8	Хорватія	82,2	8	Хорватія	82,4
9	Велика Британія	82,2	9	Польща	82,1
10	Польща	81,7	10	Чехія	81,9
44	Україна	74,8	42	Україна	75,7

Джерело: за даними [41, 42].

Найвищі показники реалізації ЦСР демонструють держави Північної Європи, зокрема Фінляндія, Швеція та Данія. Водночас, Україна у 2025 р. покращила свої позиції у рейтингу, піднявшись із 44 на 42 місце, а показник SDG Index зріс із 74,8 до 75,7, попри складні умови воєнного стану та сучасні економічні виклики. Ефективність впровадження ЦСР безпосередньо залежить від рівня інституційної спроможності держави й узгодженості державної політики.

На глобальному рівні інституційного механізму важливу роль у моніторингу реалізації ЦСР відіграє ФАО, яка здійснює координацію та аналітичний супровід показників, пов'язаних із функціонуванням агропродовольчих систем, використанням природних ресурсів і

забезпеченням продовольчої безпеки. Під інституційним супроводом ФАО перебувають окремі індикатори ЦСР 2 «Подолання голоду», ЦСР 5 «Гендерна рівність», ЦСР 6 «Чиста вода та належні санітарні умови», ЦСР 12 «Відповідальне споживання та виробництво», ЦСР 14 «Збереження морських ресурсів» та ЦСР 15 «Збереження екосистем суші». Однак особливого значення у контексті набувають ЦСР 2, 6 та 14, оскільки вони пов'язані із забезпеченням доступності продовольства (рис. 2.1.1).

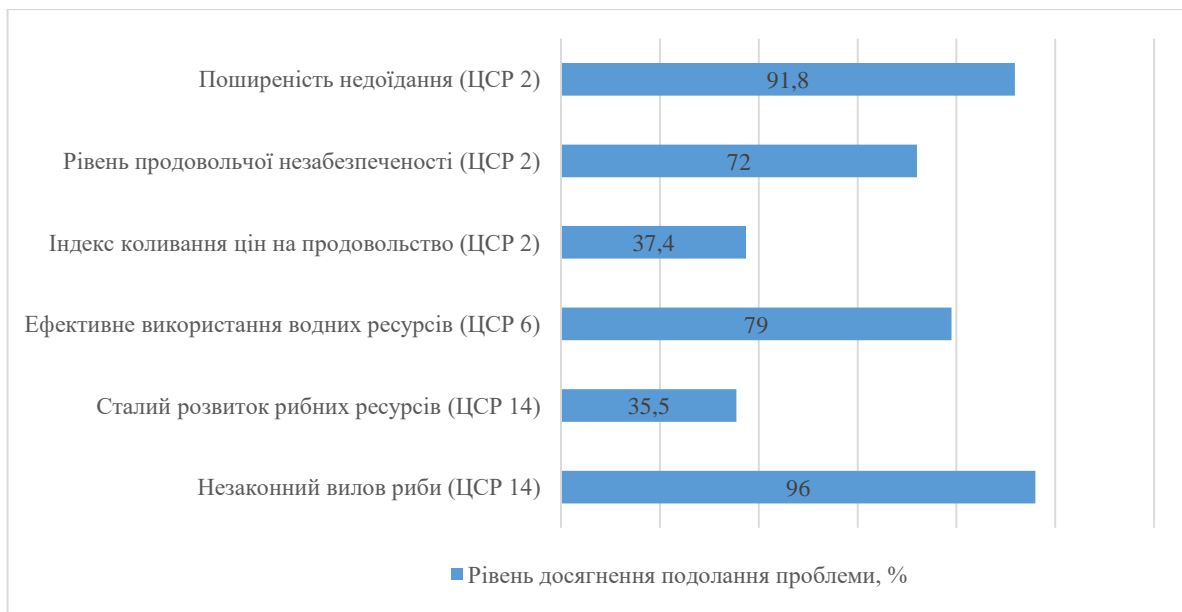

Рис. 2.1.1 Рівень наблизеності окремих індикаторів ЦСР продовольчої безпеки до цільових значень у світі в 2025 р., %

Джерело: за даними [39].

Аналіз наведених індикаторів свідчить про нерівномірність досягнення окремих ЦСР у сфері продовольчої безпеки. Найвищий рівень наблизеності до цільових значень спостерігається за показником боротьби з незаконним виловом риби (96 %) та показником поширеності недоїдання (91,8 %), що пов'язано з поступовим посиленням міжнародного контролю у сфері управління продовольчими ресурсами. Водночас, проблемними залишаються індикатори сталого розвитку рибних ресурсів (35,5 %) та коливання світових цін на продовольство (37,4 %), демонструючи збереження ризиків для стабільності глобальної продовольчої системи.

Забезпечення продовольчої безпеки залишається ключовою метою досягнення індикаторів ЦСР 2. За матеріалами збірника за редакцією ФАО «The state of food security and nutrition in the world 2025» аналізується проблема глобального поширення недоїдання протягом 2020-2024 рр. (рис. 2.1.2).

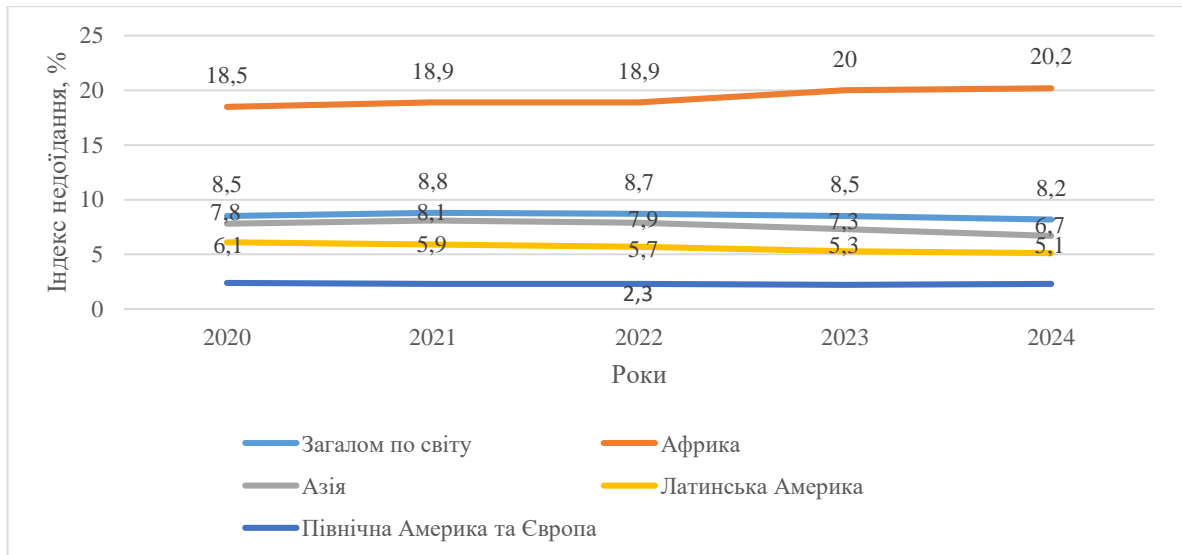

Рис. 2.1.2 Поширення тенденції недоїдання за регіонами світу, -2024 рр., %

Джерело: за даними [44].

Найскладніша ситуація спостерігається в Африці, де показник недоїдання зріс із 18,5 % у 2020 р. до 20,2 % у 2024 р., у зв'язку з поглибленням продовольчої кризи під постійним впливом збройних конфліктів на континенті, посушливих сезонів та нестійкої економічної ситуації. Для реалізації заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки в африканських країнах на глобальному рівні інституційного механізму діяльність ФАО спрямована на розвиток стійкого сільського господарства, підтримку локального аграрного виробництва та впровадження гуманітарних продовольчих програм [37]. В Азії та Латинській Америці у 2020-2024 рр. спостерігається поступове зниження рівня недоїдання, що демонструє часткову стабілізацію продовольчої ситуації та результативність регіональних програм продовольчої підтримки. Найбільшим досягненням вважається найнижчий показник для Північної Америки та Європи, де рівень недоїдання

залишається нижчим за 2,5 %, що підтверджує високий рівень ефективності інституційного механізму продовольчої безпеки.

Одним із ключових викликів для досягнення ЦСР 2 залишається зростання та коливання цін на продовольство. У Бюлетні № 4 з моніторингу та аналізу цін на продовольство (FRMA) під редакцією ФАО від 15 травня 2026 р. представлено динаміку світових цін на зернові, зокрема на кукурудзу - один з основних експортних товарів України (рис. 2.1.3).

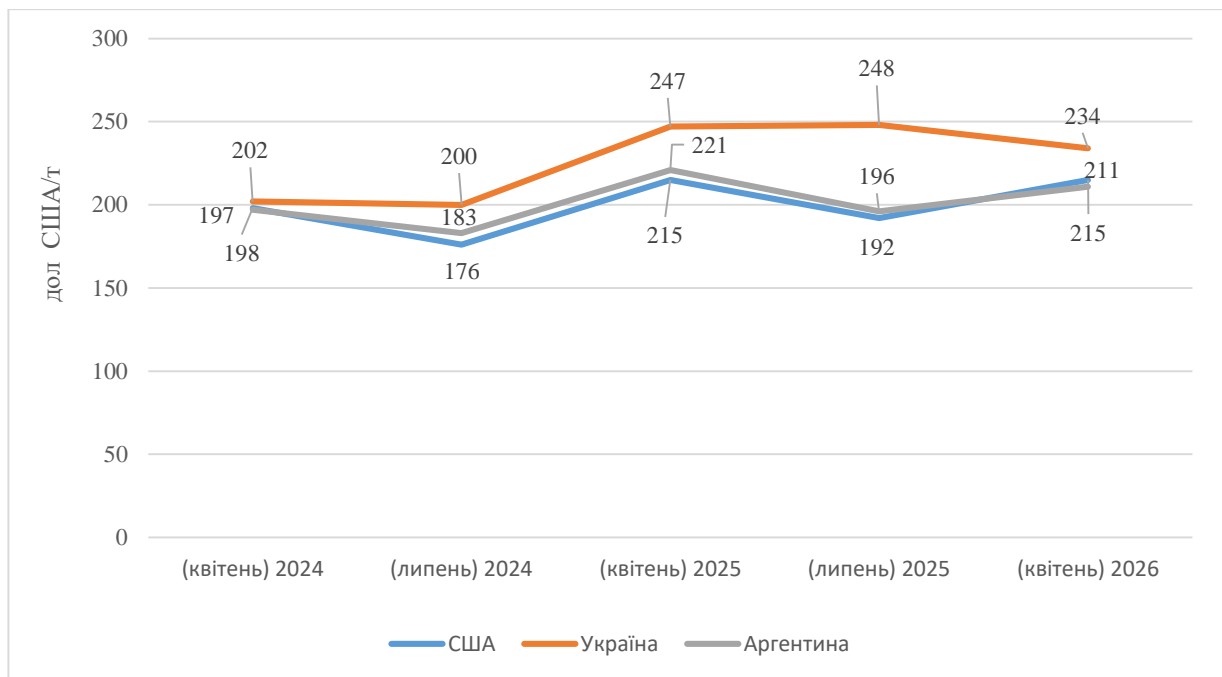

Рис. 2.1.3 Динаміка світових цін на кукурудзу у провідних країнах-експортерах за 2024-2026 рр., дол. США/т

Джерело: за даними [21].

Світові ціни на кукурудзу у квітні 2026 р. демонстрували помірну позитивну динаміку після зниження у другій половині 2025 р. В Україні котирування кукурудзи (кормової) знизилися порівняно з піковим рівнем липня 2025 року (248 дол.) і становили 234 дол. США/т, однак залишалися вищими за показники 2024 р. Фермери зберігали стриману позицію щодо продажів через невизначеність з виробничими витратами перед посівною кампанією 2026/27 рр. В Аргентині експортні ціни відновилися до 211 дол. США/т, продемонструвавши зростання порівняно з липнем 2025 р. (196 дол.),

попри сезонні фактори. У США ціни зросли до 215 дол. США/т, що відображає відновлення після липневого мінімуму 192 дол. США/т.

За останні десятиліття значно зросло використання природних ресурсів з метою забезпечення продовольством зростаючого населення планети. У статистичному збірнику ФАО «World Food and Agriculture - Statistical» наведено динаміку світового виробництва основних сільськогосподарських за групами товарів у період 2000-2023 рр. (рис. 2.1.4).

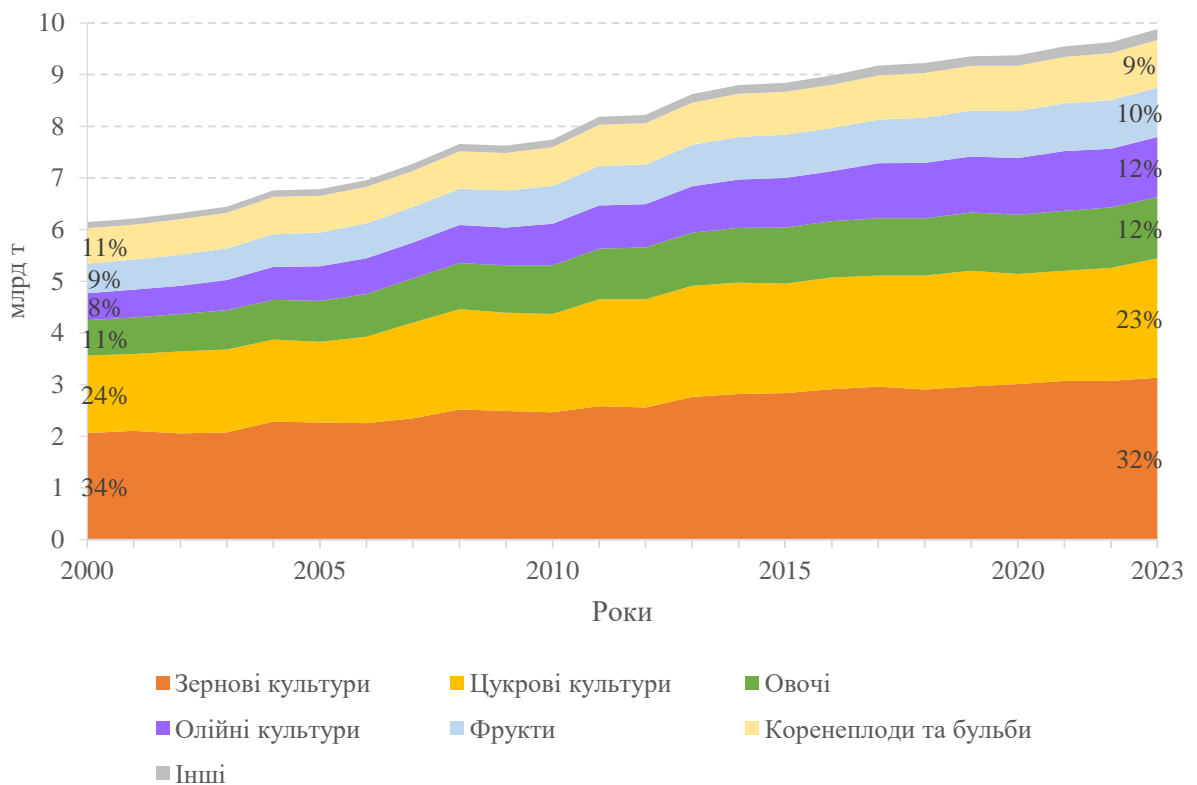

Рис. 2.1.4 Обсяги світового виробництва основних аграрних культур за групами товарів, 2000-2023 рр.

Джерело: за даними [22].

Найбільшу частку в структурі виробництва аграрної продукції традиційно займають зернові культури (32% у 2023 р.), обсяг виробництва яких зріс із 2 млрд т у 2000 р. до понад 3 млрд т. Другою за значенням групою є цукрові культури (23%), виробництво яких також суттєво збільшилося. Помітне зростання спостерігалось у сегментах олійних культур (12%) та овочів (12%), що відображає як підвищення продовольчого попиту, так і

структурні зрушення в глобальному сільському господарстві. Частка коренеплодів та бульб дещо зменшилася (з 11% до 9%), тоді як фрукти (10%) та інші культури (2%) демонстрували відносну стабільність.

Проблема забезпечення глобальної продовольчої безпеки пов'язана не лише з недостатнім рівнем виробництва продовольства, але й зі значними обсягами його втрат на різних етапах агропродовольчого ланцюга. Численні кризи, від яких не застраховано людство, такі як: воєнні конфлікти, кліматичні зміни, порушення логістичних маршрутів, економічна нестабільність та недосконалість систем зберігання і транспортування продукції призводять до суттєвих втрат продовольчих ресурсів у світі. Викладений матеріал у збірнику ФАО «Tracking progress on food and» демонструє, що особливого значення набуває реалізація ЦСР 12 «Відповідальне споживання та виробництво», яка порушує питання скорочення продовольчих втрат і формування більш ефективних моделей

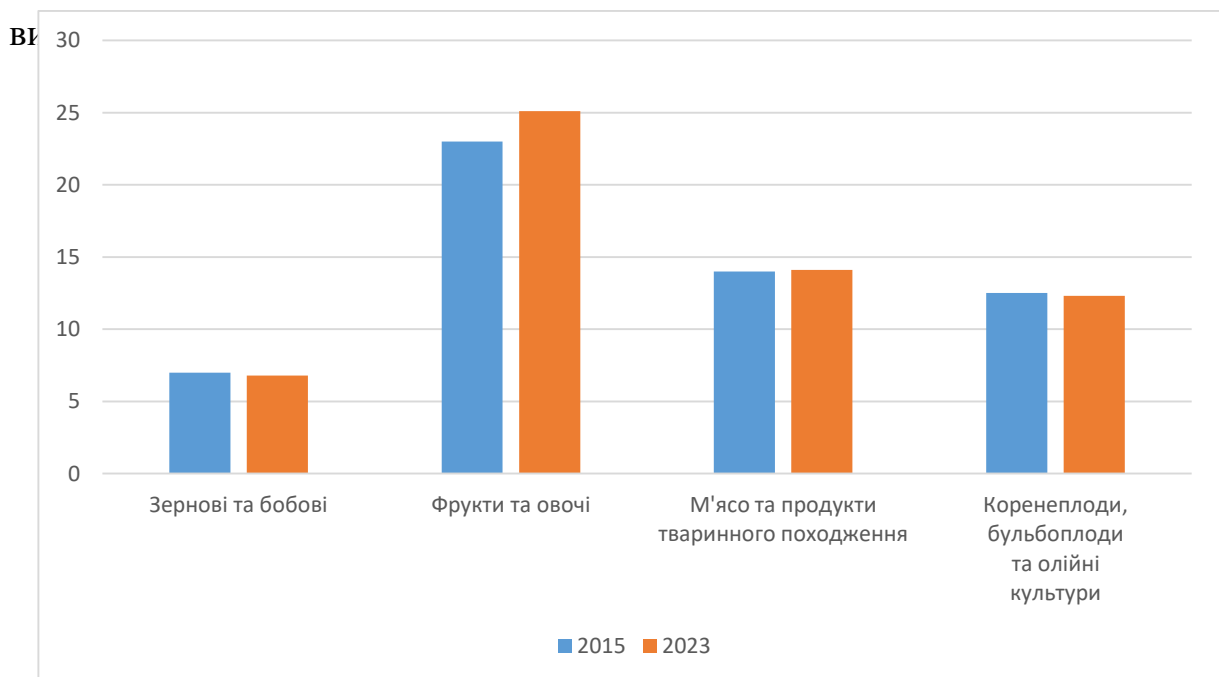

Рис. 2.1.5 Частка глобальних втрат продовольства за групами товарів 2015 р. та 2023 р., %

Джерело: за даними [23].

Найбільша частка глобальних втрат аграрної продукції у 2015 р. та 2023 р. припадає на фрукти та овочі, де показник зріс із 23 % до 25 %. Збільшення показника пов'язано з високою чутливістю даної продукції до умов транспортування, зберігання та кліматичних факторів. Однак частка втрат зернових і бобових культур залишається відносно стабільною на рівні близько 7 %, тоді як втрати м'яса та продукції тваринного походження у 2023 р. становили 14 %.

ЦСР відіграють ключову роль як основні індикатори стану глобальної продовольчої безпеки. Аналіз показників, представлених у публікаціях ФАО, демонструє, що досягнення продовольчої безпеки залежить не лише від зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, але й від стабільності цін, зменшення втрат продовольства, забезпечення економічної доступності харчування та адаптації до кліматичних змін. За період 2020-2024 рр. спостерігалось стрімке зростання рівня недоїдання у світі, особливо в регіонах з посушливим кліматом, де природні умови суттєво обмежують можливості вирощування продовольчих культур.

Попри значне збільшення світового виробництва основних сільськогосподарських культур протягом 2000-2023 рр., значна частина продукції (до 25% фруктів та овочів) втрачається на етапах виробництва, зберігання та реалізації, що безпосередньо суперечить завданням ЦСР. Хоча глобальне сільськогосподарське виробництво демонструє стабільне зростання, комплексний аналіз індикаторів ЦСР підтверджує, що продовольча безпека залишається під загрозою через вплив кліматичних факторів, високі втрати продовольства та економічну недоступність харчування для значної частини населення планети.

2.2 Інноваційні засади розвитку аграрного сектору для досягнення ЦСР

В умовах зростання чисельності населення світу, зміни клімату та обмеженості природних ресурсів інновації набувають визначального

значення для забезпечення продовольчої безпеки та досягнення ЦСР. Сучасний аграрний сектор дедалі більше орієнтується на впровадження цифрових технологій. Одним із найбільш поширених напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору в інституційному механізмі є цифровізація виробничих процесів. Використання технологій точного землеробства (Precision Agriculture), супутникового моніторингу, геоінформаційних систем (GIS), безпілотних літальних апаратів та систем аналізу великих даних (Big Data) дозволяє здійснювати окремим інституціям постійний контроль за станом посівів, прогнозувати врожайність, оптимізувати внесення добрив та зменшувати втрати продукції [19].

Особливого значення інновації набувають у контексті забезпечення стійкості аграрного сектору до сучасних викликів. Застосування кліматично орієнтованих технологій, систем зрошення нового покоління, селекції посухостійких сортів культур та автоматизованих систем управління виробництвом дозволяє зменшувати ризики, пов'язані зі зміною клімату, та підтримувати стабільність продовольчого забезпечення навіть в умовах несприятливих природних явищ. Водночас між рівнем продуктивності аграрного виробництва та продовольчою безпекою існує прямий взаємозв'язок. Підвищення продуктивності праці, ефективності використання ресурсів та впровадження сучасних технологій сприяє збільшенню обсягів виробництва продовольства, зниженню виробничих витрат і підвищенню конкурентоспроможності аграрної продукції на світових ринках.

Важливу роль у досягненні ЦСР відіграє розвиток науки, технологій та інновацій, які розглядаються інституційним механізмом, як ключові інструменти трансформації глобальних агропродовольчих систем. З цією метою у 2022 р. було розроблено Стратегію ФАО у сфері науки та інновацій «FAO Science and Innovation Strategy», спрямовану на підвищення ефективності, стійкості та інклюзивності аграрного сектору. Документ визначає стратегічні напрями використання інноваційних підходів для

подолання голоду, забезпечення продовольчої безпеки та раціонального використання природних ресурсів (рис. 2.2.1).

Рис. 2.2.1 Основні напрями та результати, що сприяють реалізації Стратегії ФАО у сфері науки та інновацій

Джерело: за даними [24].

Стратегія ФАО у сфері науки та інновацій визначила три взаємопов'язані стратегічні напрями. Перший напрям спрямований на посилення ролі науки та прийняття рішень на основі фактичних даних через поглиблення знань про агропродовольчі системи, розширення доказової бази для політики та зміцнення взаємодії між наукою та владою. Другий напрям передбачає підтримку інновацій та технологій на регіональному та національному рівнях шляхом покращення доступу до кліматично адаптованих технологій, посилення національних інноваційних систем та масштабування ефективних рішень. Третій напрям орієнтований на покращення обслуговування учасників інституційного механізму через зміцнення потенціалу самої ФАО – удосконалення управління знаннями, наукової комунікації та підтримки розвитку науки й інновацій.

У контексті реалізації Стратегії ФАО у сфері науки та інновацій особливе значення набуває моніторинг інноваційного потенціалу країн та регіонів. Збірник European Innovation Scoreboard 2025 представив комплексну

оцінку інноваційної діяльності країн, зокрема через призму ключових показників продуктивності: resource productivity (продуктивність використання ресурсів), labour productivity (продуктивність праці) та production-based CO₂ productivity (продуктивність щодо викидів CO₂ у виробництві) (табл. 2.1.2). Аналіз цих індикаторів дозволяє оцінити, наскільки інноваційні процеси в Європі сприяють підвищенню ефективності використання ресурсів та зменшенню екологічного навантаження агропродовольчих систем.

Таблиця 2.2.1

Інноваційні показники індексу продуктивності ресурсів, праці та вуглецевої ефективності виробництва на національному рівні інституційного механізму, 2025 р.

Країна	Показник	
	Продуктивність використання ресурсів та праці	Продуктивність щодо викидів CO ₂ у виробництві
Велика Британія	168,5	129
Франція	141,1	145,8
Швеція	126,6	173,0
Нідерланди	141,7	108,3
Україна	34,2	30,7

Джерело: за даними [20].

Лідуючі позиції серед представлених країн займає Велика Британія (168,5 за продуктивністю ресурсів і праці), за якою слідують Нідерланди (141,7) та Франція (141,1). Найвищий показник продуктивності щодо викидів CO₂ продемонструвала Швеція (173,0), що свідчить про значні успіхи цієї країни в декарбонізації виробництва. Україна суттєво відстає від країн ЄС за обома індикаторами, маючи найнижчі значення – 34,2 за продуктивністю використання ресурсів та праці та 30,7 за вуглецевою ефективністю виробництва. Це вказує на значний технологічний та інноваційний розрив між Україною та провідними європейськими країнами. Отримані дані підкреслюють необхідність суттєвого підвищення інноваційної активності та

впровадження ресурсоефективних і екологічно чистих технологій в українському агропродовольчому секторі для наближення до європейських стандартів сталого розвитку.

Важливим прикладом практичної реалізації інституційного механізму забезпечення продовольчої безпеки є діяльність Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної державної адміністрації, зокрема його Відділу зовнішньоекономічної діяльності, що здійснює збір та аналіз даних щодо зовнішньоекономічної діяльності області, моніторинг експортно-імпортних операцій аграрної продукції, формування пропозицій до стратегії розвитку зовнішньоекономічних зв'язків регіону, а також супроводження інвестиційних проєктів у сфері агропромислового комплексу (АПК).

Департамент виконує низку функцій, що характеризують його як ключовий інституційний елемент забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні. Зокрема, він організовує реалізацію державної аграрної та економічної політики, здійснює аналіз стану та тенденцій соціально-економічного розвитку області, розробляє прогнози економічного розвитку та програми розвитку АПК, забезпечує контроль за виконанням їх показників, бере участь у формуванні та реалізації регіональної стратегії розвитку, проводить моніторинг цінової ситуації, сприяє формуванню регіонального резерву сільськогосподарських і продовольчих ресурсів та надає методичну підтримку щодо створення державного продовольчого резерву [7].

У зазначеному відділі Департаменту було виявлено, що в Житомирській області забезпечення продовольчої безпеки здійснюється через поєднання нарощування виробництва продовольчої продукції, диверсифікацію експорту та залучення інвестицій у переробну промисловість. АПК області спеціалізується на виробництві зернових та технічних культур, забезпечуючи фізичну доступність продовольства. Значну частку в експорті регіону займають продукти рослинного походження,

рослинні олії та готові харчові продукти, що посилює економічну стабільність і сприяє загальному рівню продовольчої безпеки (табл. 2.2.2). Діяльність Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної державної адміністрації безпосередньо орієнтована на досягнення ЦСР, зокрема ЦСР 2, ЦСР 8, ЦСР 9 та ЦСР 12.

Реалізація відповідних програм і заходів спрямована на забезпечення продовольчої безпеки регіону, підтримку конкурентоспроможності аграрної продукції, стимулювання економічного зростання та підвищення рівня зайнятості населення. Водночас значна увага приділяється впровадженню інноваційних підходів у сільськогосподарське виробництво, модернізації виробничих процесів і розвитку інфраструктури агропромислового комплексу та підтримку індустріальних парків [5].

Таблиця 2.2.2

**Товарна структура зовнішньої торгівлі Житомирської області
за 2025 р.**

Назва товарів	Розділ та код УКТЗЕД	Експорт		Імпорт	
		млн. дол. США	до загального обсягу, %	млн. дол. США	до загального обсягу, %
Живі тварини; продукти тваринного походження	Розділ I (01-05)	20,404	3,2	22,242	1,8
Продукти рослинного походження	Розділ II (06-14)	115,51	18,1	4,185	0,3
Жири та олії тваринного або рослинного походження	Розділ III (15)	8,055	1,3	0,130	0,2
Готові харчові продукти	Розділ IV (16-24)	39,95	6,3	14,625	1,2
Усього		637,22	100,0	1239,74	100,0

Джерело: за даними [3].

Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі Житомирської області за 2025 р. підтверджує виражену аграрну спрямованість експорту регіону.

Найбільшу частку в експорті займають продукти рослинного походження (18,1 %), що є основою експортного потенціалу області. Значними є також обсяги експорту готових харчових продуктів (6,3 %) та продукції тваринного походження (3,2 %). Імпорт за цими товарними групами суттєво поступається експорту, особливо за продуктами рослинного походження, де сальдо є позитивним і яскраво вираженим. Це свідчить про стійкі конкурентні переваги Житомирщини на міжнародних ринках аграрної продукції та її статус нетто-експортера продовольчих товарів. Діяльність Відділу зовнішньоекономічної діяльності Департаменту агропромислового розвитку Житомирської ОДА спрямована на стимулювання експорту продукції АПК, диверсифікацію ринків збуту та підтримку виробників у просуванні товарів на зовнішні ринки, що сприяє зміцненню регіонального інституційного механізму забезпечення продовольчої безпеки.

Основними країнами-партнерами у 2024-2025 рр. залишаються країни ЄС - Польща, Німеччина, Угорщина, а також США й Туреччина (рис. 2.1.7).

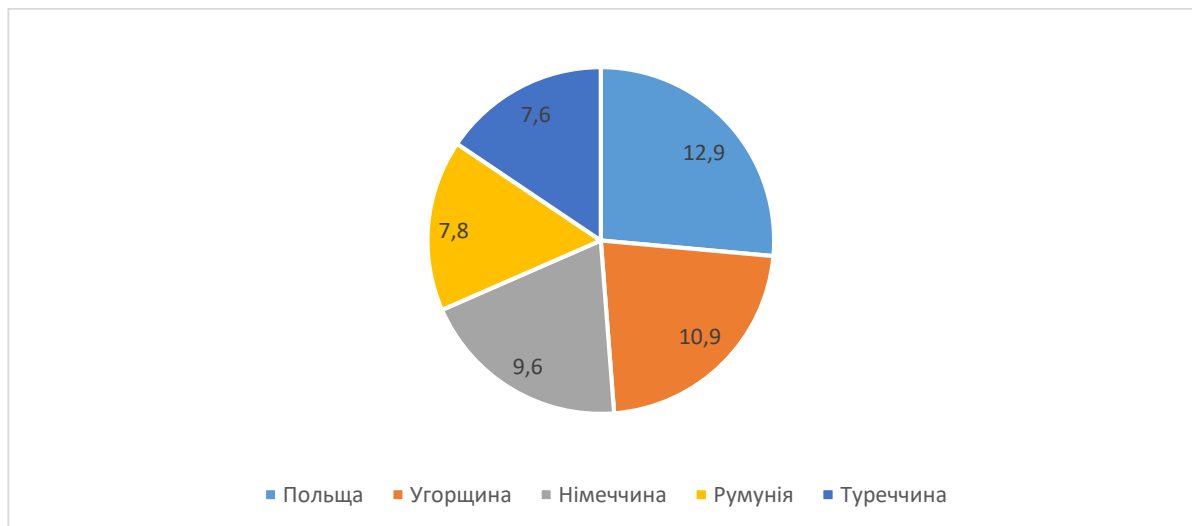

Рис. 2.2.2 Основні країни-партнери в експорті товарів у 2024-2025 рр., % до загального обсягу

Джерело: за даними [4].

Основними торговельними партнерами Житомирської області в експорті товарів у 2024 р. були країни Європи. Найбільша частка експорту

припадала на Польщу (12,9 %), що свідчить про її провідну роль у зовнішньоторговельних зв'язках регіону. Вагомими партнерами також виступали Угорщина (10,9 %) та Німеччина (9,6 %), які забезпечували стабільний попит на продукцію області. Серед інших важливих напрямів експорту варто відзначити Румунію (7,8 %) та Туреччину (7,6 %). Загалом на ці п'ять країн припадало майже половина всього експорту Житомирської області, що свідчить про значну концентрацію зовнішньоторговельних потоків на європейському ринку. Така географічна структура експорту відображає посилення економічної інтеграції регіону з країнами ЄС та орієнтацію місцевих підприємств на європейські ринки збуту.

Досягнення ЦСР 2 та забезпечення продовольчої безпеки неможливі без активного впровадження інновацій у аграрному секторі інституційним механізмом. Сучасні виклики, пов'язані зі змінами клімату, зростанням попиту на продовольство та необхідністю раціонального використання природних ресурсів, зумовлюють потребу в застосуванні інноваційних технологій, цифрових рішень і сучасних методів управління агропродовольчими системами. Досвід країн ЄС свідчить про важливу роль регіонального рівня управління у впровадженні ЦСР через розробку стратегій, підтримку інноваційної діяльності та формування ефективних інституційних механізмів розвитку агропродовольчих систем. Встановлено, що інтеграція принципів сталого розвитку в регіональну політику сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору та забезпечує його довгострокову стійкість.

На прикладі Житомирської області підтверджено, що Департамент агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової державної адміністрації, виступаючи ключовим інституційним механізмом реалізації політики у сфері агропромислового комплексу та економічного розвитку регіону, спрямовує свою діяльність на досягнення ЦСР через підтримку аграрного виробництва, розвиток міжнародного

співробітництва, залучення інвестицій та створення сприятливих умов для інноваційного розвитку.

Важливе значення мають також заходи щодо розвитку індустріальних парків, модернізації виробничої інфраструктури та розширення партнерських відносин із зарубіжними країнами, що сприяє зміцненню економічного потенціалу регіону та підвищенню його ролі у забезпеченні продовольчої безпеки. Таким чином, інноваційний розвиток аграрного сектору під керівництвом зазначеного департаменту як регіонального інституційного механізму виступає ключовою передумовою досягнення ЦСР..

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Проблема забезпечення продовольчої безпеки залишається однією з найактуальніших глобальних проблем інституційного механізму. Досягнення ЦСР ускладнюється низкою взаємопов'язаних викликів, серед яких особливе місце займають виснаження природних ресурсів, погіршення стану навколишнього середовища та нераціональне використання продовольчих ресурсів. Зростання чисельності населення світу супроводжується підвищенням попиту на продовольство, що створює додатковий тиск на земельні, водні та енергетичні ресурси.

Додатковим чинником, що стримує реалізацію ЦСР, є недостатній рівень екологічної відповідальності окремих суб'єктів господарювання та суспільства загалом. Орієнтація на короткострокові економічні вигоди нерідко переважає над принципами раціонального природокористування, що поглиблює екологічні проблеми та посилює загрози для продовольчої безпеки майбутніх поколінь. За таких умов особливої актуальності набуває необхідність переходу до сталих агропродовольчих систем, заснованих на інноваціях та відповідальному ставленні до навколишнього середовища.

За оцінками ФАО, у 2023 р. понад 730 млн осіб у світі потерпали від голоду, близько 2,3 млрд людей перебували в умовах помірної або гострої продовольчої небезпеки. Прогнозні оцінки свідчать, що навіть у 2030 р. близько 580 млн осіб можуть залишатися в стані хронічного недоїдання, що підтверджує недостатні темпи реалізації глобальних цілей у сфері продовольчої безпеки [30]. За таких умов інституційний механізм дедалі більше орієнтується на підтримку трансформації агропродовольчих систем відповідно до принципів сталого розвитку.

Прогноз розвитку світових агропродовольчих систем до 2030 р. свідчить про посилення тенденцій до цифровізації сільського господарства, впровадження кліматично-стійких технологій виробництва та розвитку ресурсоефективних моделей господарювання. У стратегічних документах ФАО наголошується, що майбутнє агропродовольчих систем пов'язане з формуванням більш інклюзивних, стійких та екологічно збалансованих моделей виробництва, які забезпечуватимуть одночасно продовольчу безпеку, економічне зростання та збереження навколишнього середовища [38].

У перспективі роль міжнародних інституцій у забезпеченні продовольчої безпеки буде зростати. Особливе значення матимуть такі організації, як ФАО, Світовий банк, Програма розвитку ООН (UNDP), Всесвітня продовольча програма (WFP), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (IFAD) та інші структури системи ООН. Їх діяльність дедалі більше спрямовується на підтримку країн у впровадженні кліматично адаптованих аграрних практик, розвитку інноваційних технологій та модернізації продовольчих систем. Одним із ключових напрямів залишається координація міжнародної політики у сфері продовольчої безпеки та сприяння досягненню ЦСР через багаторівневе партнерство [13].

Важливим чинником реалізації ЦСР є розвиток міжнародного фінансування програм продовольчої безпеки та сталого сільського господарства. Світовий банк поступово збільшує обсяги інвестицій у кліматично-орієнтовані аграрні проєкти. У 2024 р. понад 62 % фінансування аграрного сектору Світового банку було спрямовано на реалізацію кліматичних програм, а до 2030 р. планується збільшення щорічного фінансування аграрної сфери до 9 млрд доларів США [16]. Водночас важливу роль відіграє Global Agriculture and Food Security Program (GAFSP), який підтримує розвиток продовольчих систем у країнах із низьким рівнем доходів та сприяє підвищенню стійкості аграрного виробництва.

Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку є цифровізація аграрного сектору та впровадження інноваційних технологій. Міжнародні організації активно підтримують розвиток Smart Farming, Precision Agriculture, систем супутникового моніторингу, цифрових платформ управління агровиробництвом та технологій штучного інтелекту. Такі інструменти дозволяють підвищувати продуктивність виробництва, оптимізувати використання ресурсів та зменшувати негативний вплив на довкілля. За даними Світового банку, станом на 2024 р. понад 4,7 млн фермерів уже отримали підтримку щодо впровадження сучасних аграрних технологій [31].

Не менш важливим напрямом залишається розвиток міжнародного партнерства та обміну знаннями. Сучасна модель реалізації ЦСР передбачає активну взаємодію між державами, міжнародними організаціями, бізнесом, науковими установами та громадянським суспільством. Формування глобальних платформ співробітництва сприяє поширенню інноваційних практик, обміну технологіями та залученню додаткових інвестицій у розвиток агропродовольчих систем. Саме партнерство визначається одним із ключових механізмів досягнення ЦСР та забезпечення довгострокової продовольчої безпеки [25].

Для України перспективи співпраці з міжнародними інституціями залишаються надзвичайно важливими в умовах військової агресії РФ. KSE Institute опублікував Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України, у тому числі агропромислового комплексу України (табл. 3.1). Україна втрачає значну частину свого експортного потенціалу – одного з ключових елементів глобальної продовольчої безпеки, що призводить до скорочення пропозиції на світовому ринку та сприяє подальшому зростанню цін на продовольство. Ситуація демонструє, як збройна агресія проти ключового аграрного виробника не лише завдає величезних економічних втрат Україні, але й генерує негативні зовнішні ефекти для всього світу. Ефективне

функціонування міжнародного інституційного механізму у кризових ситуаціях передбачає активну співпрацю України з міжнародними організаціями (ФАО, Світовим Банком та іншими) для швидкого відновлення аграрного сектору.

Таблиця 3.1

Оцінка непрямих втрат АПК та земельних ресурсів України, млрд. дол. США

Види втрат	2024 р.		2025 р.	
	Оцінка втрат			
	Доход	Додана вартість	Доход	Додана вартість
Зменшення доходу через зниження виробництва (рослинництво)	46,535	18,547	47,180	19,170
Зменшення доходу через зниження виробництва (тваринництво, бджільництво, рибальство та аквакультура)	7,499	2,989	4,611	1,874
Зменшення доходу через порушення логістики та зниження внутрішніх цін на основні експортні культури	24,110	9,809	24,783	10,070
Зменшення прибутку виробників через зростання цін на основні фактори виробництва	4,437	1,768	4,533	1,842
Додаткові витрати через потребу в рекультивації	0,329	0,329	0,533	0,217
Витрати на демонтаж та вивезення будівельних відходів	0,180	0,180	0,289	0,289
Загальні непрямі втрати сектору	83,090	33,423	81,929	33,461

Джерело: за даними [1,2].

Сукупні непрямі втрати агросектору через скорочення виробництва продукції рослинництва оцінюються у 47,2 млрд дол. США. Цей обсяг відповідає зниженню виробництва впродовж чотирьох виробничих циклів однорічних культур у 2022-2026 рр. Зменшення обсягів рослинницької продукції зумовлене як скороченням посівних площ, так і зміною технологій

виробництва у 2022-2023 рр., що призвело до зниження врожайності основних сільськогосподарських культур. Втрати внаслідок порушення експортних поставок становлять 24,8 млрд дол. США. Морська блокада, запроваджена РФ на початку повномасштабного вторгнення, та обмежене функціонування зернового коридору зумовили суттєве зростання логістичних витрат, що, у свою чергу, призвело до зниження внутрішніх цін на ключову експортно-орієнтовану аграрну продукцію.

Перспективи участі міжнародного інституційного механізму у вирішенні проблеми продовольчої безпеки є досить значними. Ефективне залучення міжнародних організацій дозволяє координувати глобальні зусилля щодо відновлення українського аграрного сектору, мінімізації наслідків порушення експортних ланцюгів та забезпечення стабільності світових продовольчих ринків у кризових умовах задля досягнення ЦСР.

Значні втрати продовольства внаслідок збройної агресії проти України актуалізують питання ефективності міжнародного інституційного механізму у сфері продовольчої безпеки. Здійснюючи постійний глобальний моніторинг рівня недоїдання, ФАО фіксує, що в період повномасштабної війни Україна зіткнулася з найвищим показником зростання рівня недоїдання серед країн Європи, як свідчить Карта голоду на офіційному сайті організації (рис. 3.1).

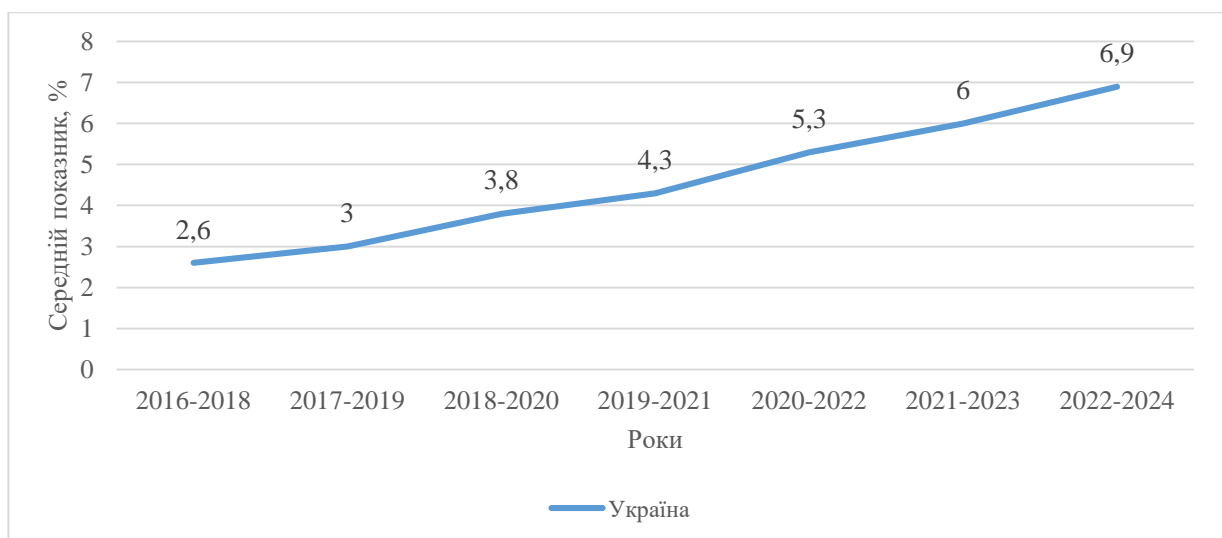

Рис. 3.1 Рівень поширеності тенденції недоїдання України (в середньому за три роки), %

Джерело: за даними [26].

Рівень поширеності недоїдання в Україні демонструє стійку висхідну динаміку протягом усього досліджуваного періоду. Якщо у трирічному періоді 2016-2018 середній показник становив 2,6 %, то у 2022-2024 рр. він зріс до 6,9 %, тобто збільшився майже в 2,7 рази. Найбільш інтенсивне зростання спостерігалось після 2020 р., що безпосередньо корелює з повномасштабним вторгненням РФ та його наслідками для аграрного сектору й продовольчої безпеки країни.

Перспектива та вагомість участі міжнародного інституційного механізму у подоланні продовольчої небезпеки постійно зростає. На прикладі України – однієї з ключових експортно-орієнтованих аграрних країн, яка традиційно відігравала важливу роль у глобальному «годуванні світу», – стає очевидною необхідність активізації зусиль міжнародних організацій. Досягнення ЦСР у сфері подолання голоду вимагає комплексного підходу, зокрема через інвестиції в інновації та відновлення аграрного виробництва, системне надання гуманітарної допомоги та всебічну підтримку післявоєнної відбудови України. Лише скоординована міжнародна співпраця здатна ефективно пом'якшити наслідки кризи та відновити стабільність глобальних продовольчих систем.

ВИСНОВКИ

Проблема забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних глобальних викликів набуває дедалі більшої актуальності та виходить за межі суто аграрної чи економічної проблематики. Її вирішення потребує ефективної взаємодії держав, міжнародних організацій, наукової спільноти та громадянського суспільства в межах цілісного міжнародного інституційного механізму. Проведене дослідження дозволило оцінити особливості функціонування такого механізму, визначити його роль у досягненні ЦСР та окреслити основні напрями підвищення його ефективності в сучасних умовах.

Міжнародний інституційний механізм у сфері продовольчої безпеки являє собою багаторівневу систему взаємодії міжнародних організацій, держав, нормативно-правових інструментів та інших зацікавлених сторін, діяльність яких спрямована на забезпечення стабільного доступу населення до достатньої, безпечної та якісної їжі. Еволюція даного механізму засвідчує його трансформацію від переважно гуманітарного реагування після Другої світової війни до комплексної системи глобального управління продовольчими процесами.

Сучасний стан глобальної продовольчої безпеки залишається вкрай нестабільним через вплив воєнних конфліктів, кліматичних змін, порушення логістичних ланцюгів постачання, зростання цін на продовольство та нерівномірний розподіл ресурсів. Це підтверджують дані ФАО: у 2023 р. понад 730 млн людей у світі страждали від голоду, близько 2,3 млрд перебували в умовах помірної або гострої продовольчої небезпеки, а за прогнозами, до 2030 р. близько 580 млн осіб і надалі можуть залишатися в стані хронічного недоїдання, що свідчить про недостатні темпи досягнення глобальних цілей у сфері продовольчої безпеки. Аналіз індикаторів ЦСР підтвердив наявність суттєвих регіональних диспропорцій, зокрема високого рівня недоїдання в країнах Африки та збереження значних втрат

продовольства у глобальних агропродовольчих системах. Інноваційний розвиток аграрного сектору є важливою передумовою підвищення рівня продовольчої безпеки та досягнення ЦСР. Використання цифрових технологій, елементів точного землеробства, супутникового моніторингу, систем аналізу даних та ресурсозберігаючих технологій сприяє підвищенню продуктивності аграрного виробництва, зменшенню продовольчих втрат і забезпеченню більш раціонального використання природних ресурсів.

Департамент агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової адміністрації виступає складовою інституційного механізму забезпечення продовольчої безпеки, забезпечуючи реалізацію державної аграрної політики на регіональному рівні, координацію управлінських процесів та формування сприятливих умов для розвитку агропромислового комплексу і зміцнення продовольчої стійкості регіону.

На основі аналізу діяльності Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової адміністрації підтверджено важливість регіонального рівня реалізації політики продовольчої безпеки. Результати дослідження зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору Житомирської області засвідчили значення міжнародної торгівлі продовольчими товарами для зміцнення економічної стійкості регіону та інтеграції України у глобальні продовольчі ринки.

У сучасних реаліях необхідно вдосконалювати інституційний механізм шляхом посилення координації між міжнародними організаціями, державами, науковими установами та громадянським суспільством. Важливими напрямками підвищення його ефективності є розширення використання інноваційних технологій, забезпечення відкритості процесів прийняття рішень, підтримка сталого аграрного виробництва та посилення міжнародної співпраці у реалізації ЦСР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України. KSE Institute. URL: <https://surl.li/aebbsy>
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України. KSE Institute. URL: <https://surl.li/fhkags>
3. Зовнішня торгівля області. Департамент агро економічного розвитку, торгівлі та міжнародного співробітництва Житомирської обласної державної адміністрації. URL: <https://aprdep.zht.gov.ua/page/zovn-econ-diynalnist>.
4. Зовнішня торгівля товарами Житомирської області. Головне управління статистики у Житомирській області. URL: <https://zt.ukrstat.gov.ua/Publikacii/zbirnyki.html>.
5. Інвестиції на 800 млн грн. У Житомирській області з'явився індустриальний парк, орієнтований на еко-технології. NV Бізнес. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/sviy-biznes/noviy-industrialniy-park-na-zhitomirshchini-600-robochih-misc-eko-tehnologiji-800-mln-grn-investiciy-50564603.html>.
6. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 2000. 198 с.
7. Положення про Департамент агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної державної адміністрації. Департамент агропромислового розвитку та економічної політики. URL: https://aprdep.zht.gov.ua/files/1111/2025/Polozhennia_pro_department_2025.pdf.
8. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-p#Text>
9. Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку. ЛІГА:ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT1447>
10. Ущатовський Ю. В. Інституційні зміни та особливості імплементації інституцій в інституційне середовище. Research Gate.

URL: https://www.researchgate.net/publication/362678185_Institucijni_zmini_ta_osoblivosti_implementaciji_institucij_v_institucijne_seredovise

11. Чернега В. М., Шаталова Л. М., Мельниченко О. В. Механізм правового регулювання міжнародних відносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/356186>

12. About FAO. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/about/about-fao/en/>

13. Agrifood systems and the 2030 Agenda. SDGHelpdesk. URL: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals-helpdesk/overview/agrifood-systems-and-the-2030-agenda>

14. Briggs E. History of the Postal System. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/postal-system/History>

15. Candel J. J. L. Food Security Governance: A Systematic Literature Review. URL: https://www.researchgate.net/publication/263747877_Food_security_governance_A_systematic_literature_review

16. Climate-Smart Agriculture: From Knowledge to Implementation. World Bank Group - International Development, Poverty and Sustainability. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2024/12/05/climate-smart-agriculture-from-knowledge-to-implementation>

17. Common Agricultural Policy. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_en

18. Declaration on the Establishment of a New International Economic Order : Resolution adopted by the General Assembly 3201 (S-VI). United Nations. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/1974/en/9877>

19. Digital Agriculture and AI Innovation. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/innovation/digital-agriculture-and-ai-innovation/en>

20. European Innovation Scoreboard 2025. European Union. Publications office of the European Union. URL: <https://surl.li/oqectl>

21. FAO Knowledge Repository. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/04860474-65a0-468d-a5ec-c9065373485a>
22. Statistical Pocketbook 2025 World food and agriculture. World food and Agriculture of the United Nations. URL: <https://surl.li/kdxbwt>
23. Tracking progress on food and agriculture-related SDG indicators 2025. World food and Agriculture of the United Nations. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/42ba2d60-b2d3-4b63-b777-6fd1b36b2bf9>.
24. FAO science and Innovation Strategy. FAO Knowledge Repository. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/e9d1ee6c-c0f1-4312-9a1a-c09ba0a4fbdc/content>.
25. FAO. Strategic Framework Climate change. Food and Agriculture Organization of the United Nations. ClimateChange. URL: <https://www.fao.org/climate-change/what-we-do/en>.
26. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Hunger map. Hunger map. URL: <https://www.fao.org/interactive/hunger-map/en/>.
27. Food Security Cluster. World Food Programme. URL: <https://www.wfp.org/food-security-cluster>.
28. Food Security. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/4/j1877e/j1877e.htm>
29. Food Sovereignty and Food Security. Canadian Food Studies. URL: <https://canadianfoodstudies.uwaterloo.ca/index.php/cfs/article/view/134/137>
30. G20 Global Alliance against Hunger and Poverty Task Force Ministerial Meeting Launch of the SOFI 2024 Report: Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms Statement. FAO Director General. URL: <https://surl.li/mrmqxx>
31. Global Agriculture and Food Security Program. African Development Bank Group. URL: <https://www.afdb.org/en/topics-and-sectors/initiatives-partnerships/global-agriculture-food-security-program-gafsp>

32. Global Report on Food Crises. URL: <https://www.fightfoodcrises.net/global-report-food-crises>
33. Global Strategic Framework for Food Security and Nutrition. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/cfs/policy-products/onlinegsf/5/en/>
34. History of the United Nations. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>
35. International Telecommunication Union. Our History: 1865–1890s. URL: <https://www.itu.int/160/our-history/1865-1890s/>
36. League of Nations Overview. United Nations Office at Geneva. URL: <https://www.ungeneva.org/en/about/league-of-nations/overview>
37. Southern Africa Emergency Response. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/emergencies/where-we-work/southern-africa/2/en>
38. Strategic Framework. FAO. Food and Agriculture Organization of the United Nations. StrategicFramework. URL: <https://www.fao.org/strategic-framework/en>
39. Sustainable Development Goals Data Portal. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals-data-portal/data/en>
40. Sustainable Development Goals. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/goals>
41. Sustainable Development Report 2024. Sustainable Development Solutions Network. URL: <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2024/sustainable-development-report-2024.pdf>
42. Sustainable Development Report 2025. Sustainable Development Solutions Network. URL: <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2025/sustainable-development-report-2025.pdf>
43. The State of Food and Agriculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm>

44. The State of Food Security and Nutrition in the World. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/e3c60970-7123-4de4-9d82-81f4a08912e4/content>

45. Time Frames, Crisis Expertise and Rapid Response Mechanisms. Review of International Studies. Cambridge University Press. URL: <https://surl.li/gjkcda>

46. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

ДОДАТКИ